

Management v programu environmentální výchovy na vysokých školách

Zásadní politické změny v naší republice vyvolaly obrovský pohyb nejen ve sféře ekonomické, ale také v oblasti kultury, zdravotnictví, školství a životního prostředí. Po více než čtyřicetileté cestě ke komunismu zjišťujeme téměř na všech místech devastaci kulturních, morálních i materiálních hodnot.

Způsobů řešení kritické situace, ve které se nacházíme, není mnoho. Je třeba především obrovských finančních prostředků, usilovné práce a zodpovědných lidí, kteří budou schopni učinit závažná rozhodnutí a poneseou za ně i patřičnou zodpovědnost. Nebezpečí z prodlení hrozí především na poli životního prostředí. Odklad řešení ekologických problémů může každým okamžikem způsobit nepředstavitelné škody na lidském zdraví i na živočišné přírodě.

Jakým způsobem však čelit vážným problémům při nedostatku finančních prostředků a přízně otevřeně i odborníků, kteří dokáží složitou environmentální situaci naší republiky řešit? Pomineme-li několik desítek schopných lidí a pár opravdu špičkových jedinců, jsou složky státní správy zodpovědné za životní prostředí složeny sice z nadšenců (někde i z enormně pracovitých lidí), ale prakticky z poučených laiků nebo dokonce z amatérů. V žádném případě nejde o armádu kvalitně vyškolených profesionálů, která by v dohledné době byla schopná zmírnit či zastavit pokračující devastaci životního prostředí, natož současný stav výrazně zlepšit. Nedostatek kompetentních lidí mají i průmyslové podniky, konzultační firmy a odbory životního prostředí v městech i na vesnicích.

Nejjednodušší cestou by samozřejmě bylo potřebné odborníky - environmentalisty - co nejrychleji vyškolit. I když je na vysokých školách úsilí o zavedení nových učebních plánů s výukou zaměřenou výhradně na životní prostředí opravdu pozoruhodné, sestavit kvalitní program výuky pro potřeby praxe, administrativy i výzkumu není přeci jen jednoduchá záležitost. "Obor" životního prostředí totiž nerespektuje hranice tradičních disciplín. Výuka nemůže být pouze mezioborová, směřující (mnohdy chaoticky) předměty společenských, technických, přírodních nebo lékařských věd.

Profil ideálního environmentalisty

Kvalitní absolvent environmentálního směru musí být připraven jako teoretik i praktik v mnoha oborech tak, aby byl schopen své znalosti použít ne encyklopedicky, ale komplexně a štyeticky. Ve vhodném učebním plánu se musí jak terminologie, tak i samotný obsah vyučovaných předmětů dostatečně prolínat. Takovému přístupu brání u nás nechuť komunikovat, vlastní řadě dobrých vědců a učitelů. Správně navazující přednášky z různých oborů jsou proto stále vzácností. Naproti tomu v zemích, kde je

mezioborové studium životního prostředí již přijato do rodiny "plnohodnotných" oborů (USA, Holandsko, Velká Británie a pod.) dávno zapoměli na rivalitu a na problémy kompetence mezi obory.

Dobrý expert konzultační firmy, ani pracovník státní správy však nemůže vystačit pouze s obrovským kvantem znalostí, které nezbytně musí během (i dobrého) komplexního studia obsáhnout a podržet v paměti i v praxi. Skutečný expert musí být vybaven i škálou schopností, které mu umožní:

- identifikovat ekologický problém,
- definovat jej a stanovit priority dalšího postupu,
- provést analýzu informací vztahujících se k němu,
- individuálně (či s pomocí týmu expertů) jej řešit,
- učinit rozhodnutí s plnou odpovědností a s vědomím variant a rizik, jež tyto varianty přinášejí.

To vše s ohledem na sociální a ekonomické poměry; politické aspekty národní nebo regionální; na výchozí a výsledný stav životního prostředí.

Aby byl opravdový profesionál schopen takové činnosti, musí umět zacházet s fakty, daty a informacemi a také musí být schopen je získávat. Neměl by mít problémy v kontaktu s lidmi. Co víc, měl by rozumět způsobům komunikace s různými typy odborníků, politiků i laiků. Z takových lidí by měl dokázat sestavit konzultační nebo řešitelské týmy. Velmi často jsou totiž erudovaní odborníci s vynikajícím přehledem, publikacemi i znalostmi z environmentální problematiky, ovšem bez schopnosti své představy vhodně sdělit, nebo o nich objektivně a rozumně diskutovat. Konečně "náš" ideální člověk s vysokými morálními vlastnostmi i hlubokým estetickým a etickým cítěním by měl promítnout svou osobnost i do svého konání a motivovat sebe a okolí chutí a zaujetím pro věc.

Po shrnutí požadavků kladených na pomyslnou osobnost ideálního environmentalisty musíme nutně dojít ke skeptickému závěru, že člověk s takovými schopnostmi se evidentně již musí narodit, neboť takového jedince není možno pomocí našich starších výukových programů vychovat. Potřebné kurzy (ať přednáš-

ky nebo semináře) musí na našich vysokých školách teprve vzniknout. Otevřeně se přimlouvám prostřednictvím tohoto příspěvku, aby tak bylo učiněno co nejdříve.

Nepůjde o žádnou převratnou novinku. Na řadě západoevropských a amerických univerzit se právě v takových kursech pro náročnou práci profesionálních environmentalistů studenti připravují. Obvykle se tento předmět nazývá "environmental management". Do češtiny nebo do slovenštiny se výraz management překládá nepřiliš adekvátním termínem řízení (riadenie). Ve vhodnějším případě se nepřekládá (což je podle mne dobře - převzali jsme přeci i další anglické výrazy jako marketing, image, leasing, software a pod.), v nevhodných případech se ošklivě kolmí - managing, manažment aj.

Ovšem "management" zahrnuje daleko širší významovou oblast než náš ekvivalent. V širších souvislostech znamená nejen řídit, ale i zvládnout, být schopný koncepčně pracovat. Samotný název předmětu není však zdaleka tak důležitý, jako by měl být jeho obsah.

Co by se mělo v kursu managementu přednášet, co cvičit a o čem diskutovat

Není třeba objevovat objevené. Za základ je možno vzít sylaby ze zahraničí. Lektor v takovém typu kursu pracuje kromě výukových prvků založených na znalostech (kdy se posluchač základní vzorce chování v určitých situacích může naučit i z paměti), především se schopností improvizovat, diskutovat, řešit jednoduché i složité problémy modelových situací. Nutí posluchače samostatnému konstruktivnímu, kreativnímu i kritickému myšlení, žádá po nich rozhodnutí, učí je spolupracovat, argumentovat, pracovat s lidmi. Učí je vést kolektiv, zpracovávat data, svědomitě zacházet s informacemi i finančními prostředky. Studenti se učí prezentovat výsledky své práce stručně a jasně, cvičí veřejné vystupování a získávají představy o možnostech působit na své okolí úrovní své osobnosti - budováním vlastního image. Jedním ze základních atributů těchto kursů je důraz na řešení kontroverzních situací mezi zájmy člověka a "zájmy přírody" tj. hledání alternativ řešení, umění kompromisu a vážení rizik.

Jakou formou a obsah by měl předmět environmentálního managementu mít?

Vzhledem k tomu, že klasicky podaná přednáška neklade téměř žádné požadavky na studentovu aktivitu, bude vhodnější formou seminář, v němž se bude přibližně polovina času věnovat diskusi nebo samostatnému vystoupení posluchačů. Za vhodné považuji i návštěvu jednání či pracovní schůze o konkrétních problémech životního prostředí.

Větším problémem než forma bude konkrétní obsah, tedy pracovní materiál samotného semináře. I když se studenti sami podílejí na úrovni hodiny, základní impulsy a látku ke studiu musí dodat pochopitelně přednášející. Přiznejme, že dnes má velmi obtížnou pozici. Valná většina studijního materiálu je k dispozici pouze v cizích jazycích, především v angloamerické literatuře. Části, které vycházejí z kultury, zákonů, zvyků a politické situace té- které země, jsou možná dobré k porovnání. Jako základ beroucí v úvahu česko-slovenská specifika nejsou však příliš vhodné. Budoucí lektor musí tedy sám připravit značný objem dat a zpracovat seznamy alespoň nejdůležitější české a slovenské literatury. V mnoha případech musí improvizovat, neboť například vhodné publikace o politice, filosofii, etice, hodnocení rizik, vedení kolektivu, či řešení obecného problému nejsou v našich národních jazycích k dispozici. Ke smůle lektora environmentálního managementu přidejme, že součástí podobných seminářů

na západ od naší hranice jsou i tzv. simulační hry, prostřednictvím nichž se posluchači učí řešit pomyslné kontroverzní situace již v průběhu studia. Při příchodu do praxe tak mají značný náskok před kolegy z bývalého východního bloku.

Seminář environmentálního managementu není možné zařadit do začátku studia. Posluchači musí mít nezbytné odborné zázemí, musí chápat souvislosti dějů v prostředí a musí se zbavit pasivity, kterou si přináší s sebou ze středoškolského studia. Vhodné by bylo umístit kurs do těch míst studijního plánu, kde studenti uvažují o volbě tématu diplomové práce. Zároveň ne tak pozdě, aby kurs unikl těm, kteří se rozhodnou ukončit studium na vysoké škole bakalářskou zkouškou, tedy obvykle po třetím roce.

Při úvahách o zařazení environmentálního managementu do studijního plánu vysokých škol naskytá se také otázka, zda vyučovat tento předmět na univerzitách, na školách technického či ekonomického zaměření, nebo na obou typech škol. Tradiční univerzitní systém (často uzavřený do obrysů klasických disciplín vědy a konzervovaný více než čtyři desetiletí v prapodivném socialistickém duchu) nebývá příliš nakloněn variantě vychovávat pracovníky administrativy ("úředníky") nebo výrobní sféry. Tuto funkci university rády přenechávají technickým, zemědělským a ekonomickým směrům. Je třeba však počítat s postupným vymizením pseudorozdílů ve směřování absolventů. Navíc, špičkové studenty schopných pracovat pouze v základním výzkumu je k dispozici přeci jen méně, než tvoří celá univerzitní produkce a schopných expertů v oblasti životního prostředí bude, doufejme, potřeba stále více. Management by měl být součástí studijních programů ochrany životního prostředí jak na univerzitách, tak i na jiných typech vysokých škol. Předmět by měl být k dispozici nejen studentům, kteří se budou profesionálně životnímu prostředí věnovat, ale i těm, pro něž bude ekologické myšlení alespoň malou částí jejich světového názoru.

Na závěr apeluji na všechny potenciální autory nových koncepcí environmentálního studia, aby se pokusili zejména takové netradiční kursy, jako je např. právě environmentální management, upravit i pro potřeby školení pracovníků státní administrativy, nebo sektoru výroby a služeb v rámci dalšího vzdělávání po skončení vysoké školy (dřívejší postgraduální studium).

Největším problémem dnes bude (tak jako všude v našem školství) nalézt kvalitní a erudované učitele, kteří budou schopni management vyučovat.

